

Het correctievoorschrift bestaat uit:

- 1 Regels voor de beoordeling
- 2 Algemene regels
- 3 Vakspecifieke regels
- 4 Beoordelingsmodel
- 5 Aanleveren scores
- 6 Bronvermeldingen

1 Regels voor de beoordeling

Het werk van de kandidaten wordt beoordeeld met inachtneming van de artikelen 41 en 42 van het Eindexamenbesluit VO.

Voorts heeft het College voor Toetsen en Examens op grond van artikel 2 lid 2d van de Wet College voor toetsen en examens de Regeling beoordelingsnormen en bijbehorende scores centraal examen vastgesteld.

Voor de beoordeling zijn de volgende aspecten van de artikelen 36, 41, 41a en 42 van het Eindexamenbesluit VO van belang:

- 1 De directeur doet het gemaakte werk met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen en het proces-verbaal van het examen toekomen aan de examinerator. Deze kijkt het werk na en zendt het met zijn beoordeling aan de directeur. De examinerator past de beoordelingsnormen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door het College voor Toetsen en Examens.
- 2 De directeur doet de van de examinerator ontvangen stukken met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen, het proces-verbaal en de regels voor het bepalen van de score onverwijld aan de directeur van de school van de gecommiteerde toekomen. Deze stelt het ter hand aan de gecommiteerde.

- 3 De gecommiteerde beoordeelt het werk zo spoedig mogelijk en past de beoordelingsnormen en de regels voor het bepalen van de score toe die zijn gegeven door het College voor Toetsen en Examens.
De gecommiteerde voegt bij het gecorrigeerde werk een verklaring betreffende de verrichte correctie. Deze verklaring wordt mede ondertekend door het bevoegd gezag van de gecommiteerde.
- 4 De examinerator en de gecommiteerde stellen in onderling overleg het behaalde aantal scorepunten voor het centraal examen vast.
- 5 Indien de examinerator en de gecommiteerde daarbij niet tot overeenstemming komen, wordt het geschil voorgelegd aan het bevoegd gezag van de gecommiteerde. Dit bevoegd gezag kan hierover in overleg treden met het bevoegd gezag van de examinerator. Indien het geschil niet kan worden beslecht, wordt hiervan melding gemaakt aan de inspectie. De inspectie kan een derde onafhankelijke corrector aanwijzen. De beoordeling van deze derde corrector komt in de plaats van de eerdere beoordelingen.

2 Algemene regels

Voor de beoordeling van het examenwerk zijn de volgende bepalingen uit de regeling van het College voor Toetsen en Examens van toepassing:

- 1 De examinerator vermeldt op een lijst de namen en/of nummers van de kandidaten, het aan iedere kandidaat voor iedere vraag toegekende aantal scorepunten en het totaal aantal scorepunten van iedere kandidaat.
- 2 Voor het antwoord op een vraag worden door de examinerator en door de gecommiteerde scorepunten toegekend, in overeenstemming met correctievoorschrift. Scorepunten zijn de getallen 0, 1, 2, ..., n, waarbij n het maximaal te behalen aantal scorepunten voor een vraag is. Andere scorepunten die geen gehele getallen zijn, of een score minder dan 0 zijn niet geoorloofd.
- 3 Scorepunten worden toegekend met inachtneming van de volgende regels:
 - 3.1 indien een vraag volledig juist is beantwoord, wordt het maximaal te behalen aantal scorepunten toegekend;
 - 3.2 indien een vraag gedeeltelijk juist is beantwoord, wordt een deel van de te behalen scorepunten toegekend in overeenstemming met het beoordelingsmodel;
 - 3.3 indien een antwoord op een open vraag niet in het beoordelingsmodel voorkomt en dit antwoord op grond van aantoonbare, vakinhoudelijke argumenten als juist of gedeeltelijk juist aangemerkt kan worden, moeten scorepunten worden toegekend naar analogie of in de geest van het beoordelingsmodel;
 - 3.4 indien slechts één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, wordt uitsluitend het eerstgegeven antwoord beoordeeld;
 - 3.5 indien meer dan één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, worden uitsluitend de eerstgegeven antwoorden beoordeeld, tot maximaal het gevraagde aantal;
 - 3.6 indien in een antwoord een gevraagde verklaring of uitleg of afleiding of berekening ontbreekt dan wel foutief is, worden 0 scorepunten toegekend tenzij in het beoordelingsmodel anders is aangegeven;

- 3.7 indien in het beoordelingsmodel verschillende mogelijkheden zijn opgenomen, gescheiden door het teken /, gelden deze mogelijkheden als verschillende formuleringen van hetzelfde antwoord of onderdeel van dat antwoord;
- 3.8 indien in het beoordelingsmodel een gedeelte van het antwoord tussen haakjes staat, behoeft dit gedeelte niet in het antwoord van de kandidaat voor te komen;
- 3.9 indien een kandidaat op grond van een algemeen geldende woordbetekenis, zoals bijvoorbeeld vermeld in een woordenboek, een antwoord geeft dat vakinhoudelijk onjuist is, worden aan dat antwoord geen scorepunten toegekend, of tenminste niet de scorepunten die met de vakinhoudelijke onjuistheid gemoeid zijn.
- 4 Het juiste antwoord op een meerkeuzevraag is de hoofdletter die behoort bij de juiste keuzemogelijkheid. Voor een juist antwoord op een meerkeuzevraag wordt het in het beoordelingsmodel vermelde aantal scorepunten toegekend. Voor elk ander antwoord worden geen scorepunten toegekend. Indien meer dan één antwoord gegeven is, worden eveneens geen scorepunten toegekend.
- 5 Een fout mag in de uitwerking van een vraag maar één keer worden aangerekend, tenzij daardoor de vraag aanzienlijk vereenvoudigd wordt en/of tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.
- 6 Een zelfde fout in de beantwoording van verschillende vragen moet steeds opnieuw worden aangerekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.
- 7 Indien de examinerator of de gecommiteerde meent dat in een examen of in het beoordelingsmodel bij dat examen een fout of onvolkomenheid zit, beoordeelt hij het werk van de kandidaten alsof examen en beoordelingsmodel juist zijn. Hij kan de fout of onvolkomenheid mededelen aan het College voor Toetsen en Examens. Het is niet toegestaan zelfstandig af te wijken van het beoordelingsmodel. Met een eventuele fout wordt bij de definitieve normering van het examen rekening gehouden.
- 8 Scorepunten worden toegekend op grond van het door de kandidaat gegeven antwoord op iedere vraag. Er worden geen scorepunten vooraf gegeven.
- 9 Het cijfer voor het centraal examen wordt als volgt verkregen.
Eerste en tweede corrector stellen de score voor iedere kandidaat vast. Deze score wordt meegedeeld aan de directeur.
De directeur stelt het cijfer voor het centraal examen vast op basis van de regels voor omzetting van score naar cijfer.

NB1 *T.a.v. de status van het correctievoorschrift:*

Het College voor Toetsen en Examens heeft de correctievoorschriften bij regeling vastgesteld. Het correctievoorschrift is een zogeheten algemeen verbindend voorschrift en valt onder wet- en regelgeving die van overheidswege wordt verstrekt. De corrector mag dus niet afwijken van het correctievoorschrift.

NB2 *T.a.v. het verkeer tussen examinerator en gecommiteerde (eerste en tweede corrector):*

Het aangeven van de onvolkomenheden op het werk en/of het noteren van de behaalde scores bij de vraag is toegestaan, maar niet verplicht. Evenmin is er een standaardformulier voorgeschreven voor de vermelding van de scores van de kandidaten. Het vermelden van het schoolexamencijfer is toegestaan, maar niet verplicht. Binnen de ruimte die de regelgeving biedt, kunnen scholen afzonderlijk of in gezamenlijk overleg keuzes maken.

NB3 *T.a.v. aanvullingen op het correctievoorschrift:*

Er zijn twee redenen voor een aanvulling op het correctievoorschrift: verduidelijking en een fout.

Verduidelijking

Het correctievoorschrift is vóór de afname opgesteld. Na de afname blijkt pas welke antwoorden kandidaten geven. Vragen en reacties die via het Examenloket bij de Toets- en Examenlijn binnenkomen, kunnen duidelijk maken dat het correctievoorschrift niet voldoende recht doet aan door kandidaten gegeven antwoorden. Een aanvulling op het correctievoorschrift kan dan alsnog duidelijkheid bieden.

Een fout

Als het College voor Toetsen en Examens vaststelt dat een centraal examen een fout bevat, kan het besluiten tot een aanvulling op het correctievoorschrift.

Een aanvulling op het correctievoorschrift wordt door middel van een mailing vanuit Examenblad.nl bekendgemaakt. Een aanvulling op het correctievoorschrift wordt zo spoedig mogelijk verstuurd aan de examensecretarissen.

Soms komt een onvolkomenheid pas geruime tijd na de afname aan het licht. In die gevallen vermeldt de aanvulling:

- Als het werk al naar de tweede corrector is gezonden, past de tweede corrector deze aanvulling op het correctievoorschrift toe.
en/of
- Als de aanvulling niet is verwerkt in de naar Cito gezonden Wolf-scores, voert Cito dezelfde wijziging door die de correctoren op de verzamelstaat doorvoeren.

Dit laatste gebeurt alleen als de aanvulling luidt dat voor een vraag alle scorepunten moeten worden toegekend.

Als een onvolkomenheid op een dusdanig laat tijdstip geconstateerd wordt dat een aanvulling op het correctievoorschrift ook voor de tweede corrector te laat komt, houdt het College voor Toetsen en Examens bij de vaststelling van de N-term rekening met de onvolkomenheid.

3 Vakspecifieke regels

Voor dit examen zijn geen vakspecifieke regels vastgesteld.

4 Beoordelingsmodel

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Wereld

Opgave 1 – Migratie wereldwijd

- 1 maximumscore 2**
- a: de bewering is onjuist, omdat uit de macroregio Oost-Azië meer migranten vertrekken dan er zich vestigen 1
 - b: de bewering is juist, omdat de meeste migranten binnen of dicht bij de (macro)regio blijven waar ze vandaan komen / omdat slechts enkele grote migratiestromen gericht zijn op macroregio's ver van de vertrekregio 1
- 2 maximumscore 2**
- migratiestroom van Latijns-Amerika naar Noord-Amerika: vanuit de economische dimensie 1
 - migratie binnen Afrika: vanuit de politieke dimensie 1
- 3 maximumscore 2**
- Uit de redenering moet blijken dat
- Zuid-Azië vrijwel helemaal een kolonie van Groot-Brittannië was, terwijl Afrika gekoloniseerd werd door verschillende Europese landen / in Zuid-Azië vrijwel overal Engels wordt gesproken, terwijl in Afrika verschillende Europese talen worden gesproken 1
 - zodat de migratie vanuit Zuid-Azië vooral gericht is op Groot-Brittannië en de migratie vanuit Afrika op meerdere Europese landen 1
- 4 maximumscore 2**
- Uit de redenering moet blijken dat
- wanneer de gegevens op regionaal schaalniveau verzameld worden 1
 - de omvangrijke binnenlandse migratie (van het binnenland naar de kuststrook / steden) in China zichtbaar wordt 1

Opgave 2 – Het einde van de bloeddiamant?

5 maximumscore 2

Uit het antwoord moet blijken dat

- (op mondiale schaal) de winning in een perifeer land (Botswana) gebeurt, maar dat de mijn in handen is van een bedrijf uit een centrumland (Canada) / het slijpen/verhandelen van diamanten vooral in centrumlanden gebeurt 1
- (op nationale schaal) de winning van diamanten plaatsvindt in een perifeer gebied (de Kalahariwoestijn), maar dat de kwaliteit wordt beoordeeld in de hoofdstad / het centrum (van Botswana) 1

6 maximumscore 2

Uit de redenering moet blijken dat

- Botswana politiek gezien een stabiel land is dan de Democratische Republiek Congo 1
- zodat de inkomsten uit de diamantwinning in Botswana meer geïnvesteerd worden in de opbouw van het land dan in de Democratische Republiek Congo 1

7 maximumscore 3

- Juiste redenen voor de andere drie steden (Dubai, Hongkong en Mumbai) zijn: 2
 - Deze steden liggen in landen/regio's die de laatste decennia een sterke economische groei kennen / een grote welvarende middenklasse hebben gekregen.
 - Deze steden hebben zich de laatste decennia ontwikkeld tot internationale/mondiale knooppunten die door veel (vermogende) reizigers worden aangedaan.
- Johannesburg ligt vlak bij een vindplaats van diamanten 1

8 maximumscore 2

- De inwoners van die landen willen niet schuldig zijn aan het meefinancieren van oorlogen / willen niet dat de diamanten die zij kopen bloeddiamanten zijn 1
- Een juist politiek voordeel voor regeringen van landen zoals Sierra Leone en de Democratische Republiek Congo is: 1
Opstandelingen/rebellen kunnen hun gewapende strijd tegen de regering dan minder goed financieren.

Aarde

Opgave 3 – Een geologische Tour de France

9 maximumscore 2

- 1 d
- 2 a
- 3 c
- 4 b
- 5 e

indien vijf combinaties juist	2
indien vier of drie combinaties juist	1
indien minder dan drie combinaties juist	0

10 maximumscore 2

Uit het antwoord moet blijken dat

- de Pyreneeën zijn gevormd door convergente plaatbewegingen (waarbij gesteentelagen geplooid / over elkaar heen geschoven werden) 1
- de Vogezen zijn gevormd door horst-/slenkvorming (als gevolg van het oprekken van de aardkorst) 1

11 maximumscore 2

- Het graniet is gevormd doordat (vele miljoenen jaren geleden) magma opsteeg onder het Armorikaans Massief en in de aardkorst langzaam stonde (tot graniet) 1
- Door langdurige verweering en/of erosie is het gebergte afgevlakt (en opgeheven) waardoor het graniet aan het oppervlak is komen te liggen 1

12 maximumscore 3

- Uit de beschrijving moet blijken dat de jongste sedimenten/gesteenten in het midden van het Bekken van Parijs liggen en dat de sedimenten/gesteenten naar de randen toe steeds ouder zijn 1

Een juiste uitleg is:

- Het gebied rond Parijs ligt in het laagste deel van het bekken / ligt in het deel van het bekken dat het sterkst daalt (oorzaak) 1
- waardoor in het midden van het bekken de jongste sedimenten/gesteenten over de oudere sedimenten/gesteenten (die alleen in de hoger gelegen randen van het bekken nog aan het oppervlak liggen) zijn afgezet (gevolg) 1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Opgave 4 – Water in het Midden-Oosten

13	maximumscore 2	
	Uit het antwoord moeten blijken dat	
	<ul style="list-style-type: none"> • door Irak rivieren (de Tigris en de Eufraat) stromen die water van elders aanvoeren 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • de zoetwatervoorziening wel kwetsbaar is, omdat Irak afhankelijk is van ingrepen door andere landen die stroomopwaarts liggen 	1
14	maximumscore 2	
	Een juiste beschrijving bevat de volgende elementen:	
	<ul style="list-style-type: none"> • In de zomer ligt de ITCZ / een groot lagedrukgebied boven het Arabisch Schiereiland (en een hogedrukgebied net ten zuiden van de evenaar) 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • De lucht stijgt in het zuidwesten van het Arabisch Schiereiland op tegen een gebergte (waarbij afkoeling en condensatie plaatsvindt) 	1
15	maximumscore 3	
	Uit het antwoord moet blijken dat	
	<ul style="list-style-type: none"> • het ontzilten van zeewater voor heel Saudi-Arabië op de langere termijn het meest kansrijk is 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • het gebruik van zoet water uit ondergrondse waterreservoirs / aquifers op langere termijn niet volstaat omdat het een niet-vernieuwbare zoetwaterbron is 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • het gebruik van zoet water uit stuwdammen niet voldoende zal zijn om heel Saudi-Arabië van zoet water te voorzien / alleen mogelijk is in het zuidwesten van Saudi-Arabië 	1
16	maximumscore 2	
	Juiste antwoorden zijn:	
	<ul style="list-style-type: none"> – Verwoestijning: extensieve veeteelt (waarbij vegetatie wordt weggevreten) kan in wisselwerking met de geringe hoeveelheid neerslag / de hoge verdamping leiden tot het uitdrogen van gebieden / het uitbreiden van woestijnen. – Verzilting: irrigatielandbouw kan in wisselwerking met de hoge verdamping leiden tot het zouter worden van de bodem / het grondwater. – Bodemerosie: (extensieve) akkerbouw (waarbij de bodem niet het hele jaar bedekt is) kan in wisselwerking met felle regenbuien / harde wind leiden tot het verdwijnen van de vruchtbare bovenste bodemlaag. 	
	per juist antwoord	1

Zuidoost-Azië

Opgave 5 – Natuurrampen in Zuidoost-Azië

17 maximumscore 2

Een juiste beschrijving bevat de volgende elementen:

- De (Indisch-)Australische plaat / Birmaplaat schoof onder de Sundaplaat, waarbij een aardbeving ontstond 1
- De golf die hierbij ontstond, werd bij de kust afgeremd / opgestuwd (waardoor de golfhoogte toenam en het land werd overspoeld) 1

18 maximumscore 2

Juiste oorzaken zijn:

- De gevolgen van vulkaanuitbarstingen vinden vooral lokaal plaats, terwijl die van de tsunami in een veel uitgestrekter gebied plaatsvinden.
- Vulkaanuitbarstingen kunnen vaak redelijk voorspeld worden / worden vaak voorafgegaan door lichte aardbevingen, zodat de bevolking rond de vulkaan geëvacueerd kan worden. (Bij een tsunami die volgt op een onverwachte aardbeving is daar nauwelijks tijd voor.)
- Vulkaanuitbarstingen kunnen in dunbevolkte gebieden plaatsvinden, terwijl tsunami's de kustgebieden treffen, die vaak dichtbevolkt zijn.

per juiste oorzaak 1

19 maximumscore 2

- Myanmar 1
- De mangroven vormden een natuurlijke bescherming voor het kustgebied / functioneerden als golfbrekers 1

20 maximumscore 2

Uit de uitleg moet blijken dat

- door klimaatverandering de zeespiegel stijgt / tyfoons steeds vaker voorkomen (oorzaak) 1
- waardoor rivieren hun water niet in zee kwijt kunnen en ze buiten hun oevers treden (en er dus ook overstromingen ontstaan in gebieden verder landinwaarts in delta's) (gevolg) 1

Opgave 6 – Het grensgebied van Maleisië en Thailand

21 maximumscore 2

- Uit een juist *backwash effect* moet blijken dat de periferie nadelige gevolgen ondervindt, omdat kapitaal / grondstoffen / mensen onttrokken worden ten behoeve van de economie/welvaart in het centrum 1
- Het instellen van SBEZ's bevordert de handel (en de werkgelegenheid) tussen de landen, zodat beide grensregio's beter kunnen profiteren van elkaars nabijheid (en minder afhankelijk worden van het centrum) 1

22 maximumscore 2

Een juiste redenering is:

- China is voor een groot deel afhankelijk van de handel over zee met Afrika / het Midden-Oosten / Europa 1
- en door de aanleg van het kanaal neemt de relatieve afstand tussen China en deze regio's af 1

23 maximumscore 2

- Juiste redenen vanuit de politieke dimensie op nationaal schaalniveau zijn: 1
 - Door de aanleg van het kanaal wordt het zuiden van Thailand fysiek afgesneden van de rest van het land.
 - De toch al gespannen verhoudingen met de islamitische bevolking in het zuiden van Thailand zullen verder kunnen verslechteren.
 - Het kanaal moet worden aangelegd in een gebied waar een gewapend conflict speelt / waar recentelijk aanslagen zijn gepleegd.
- Een juiste reden met betrekking tot samenwerking in de ASEAN is: 1
De aanleg van het kanaal kan Thailand in conflict brengen met ASEAN-partners als Singapore, Maleisië en Indonesië, die door de aanleg kunnen worden benadeeld.

Leefomgeving

Opgave 7 – Kustversterking Katwijk aan Zee

- 24 maximumscore 2**
- Bij Katwijk aan Zee liggen (jonge) zeekleiafzettingen 1
 - Zeewater drong via de monding van een rivier (de Oude Rijn) het achterland van Katwijk aan Zee binnen 1
- 25 maximumscore 1**
- Uit het antwoord moet blijken dat als bij Katwijk aan Zee een doorbraak plaatsvindt een groot deel van de Randstad / een regio met veel inwoners en belangrijke economische activiteiten kan overstromen.
- 26 maximumscore 2**
- Juiste redenen zijn:
- Bij versterking van de oude dijk zou het centrum / een deel van Katwijk aan Zee nog steeds niet beschermd zijn tegen overstromingen vanuit zee.
 - Bij versterking van de oude dijk zouden veel woningen/gebouwen gesloopt moeten worden.
- per juiste reden 1
- 27 maximumscore 2**
- Uit de redenering moet blijken dat gekozen is voor deze combinatie omdat
- het aanleggen van een dijk (een harde kust) noodzakelijk was om de basiskustlijn te handhaven 1
 - en dat met dynamisch kustbeheer (een zachte kust) voorkomen kan worden dat bij Katwijk aan Zee bolwerkvorming ontstaat / de kuststrook bij Katwijk aan Zee een geheel kan gaan vormen met de duinen ten noorden en zuiden van Katwijk aan Zee 1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Opgave 8 – Het Modekwartier in Arnhem

28	<p>maximumscore 2</p> <p>Uit de uitleg moet blijken dat</p> <ul style="list-style-type: none"> • vanaf 1960 veel suburbanisatie van koopkrachtigere inwoners plaatsvond (oorzaak) 1 • waardoor in Klarendal een concentratie ontstond van mensen met minder economische mogelijkheden (gevolg) 1 	
29	<p>maximumscore 2</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bij de stadsvernieuwing in de periode 1970-1990 werden vrijwel alleen woningen gebouwd voor relatief lage-inkomensgroepen (zodat de bevolkingssamenstelling niet diverser werd) 1 • gentrification 1 	
30	<p>maximumscore 2</p> <p>Een juiste redenering is:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Het voormalig stationspostkantoor is (als architectonisch fraai gebouw) een blikvanger voor het Modekwartier / past bij de architectuur van de wijk 1 • en dat draagt bij aan het aantrekken van (creatieve) modebedrijfjes / hoogopgeleide/kapitaalkrachtige bewoners en klanten 1 	
31	<p>maximumscore 2</p> <p>Juiste redenen zijn:</p> <ul style="list-style-type: none"> – In wijken die niet bestaan uit arbeiderswoningen, maar uit bijvoorbeeld flats, komen ontwikkelingen zoals die van het Modekwartier in Klarendal niet van de grond. – Voor de ontwikkeling van een Modekwartier (zoals in Klarendal) moet een wijk dicht tegen de binnenstad aanliggen en dat is voor veel wijken niet het geval. – Niet elke wijk heeft een kunstacademie in de nabijheid. 	
	<p>per juiste reden 1</p>	

5 Aanleveren scores

Verwerk de scores van de alfabetisch eerste vijf kandidaten per examinator in de applicatie Wolf. Accordeer deze gegevens voor Cito uiterlijk op 1 juni. Meteen aansluitend op deze datum start Cito met de analyse van de examens.

Ook na 1 juni kunt u nog tot en met 12 juni gegevens voor Cito accorderen. Deze gegevens worden niet meer meegenomen in hierboven genoemde analyses, maar worden wel meegenomen bij het genereren van de groepsrapportage.

Na accordering voor Cito kunt u in de webbased versie van Wolf de gegevens nog wijzigen om ze vervolgens vrij te geven voor het overleg met de externe corrector. Deze optie is relevant als u Wolf ook gebruikt voor uitwisseling van de gegevens met de externe corrector.

tweede tijdvak

Ook in het tweede tijdvak wordt de normering mede gebaseerd op door kandidaten behaalde scores. Wissel te zijner tijd ook voor al uw tweede-tijdvak-kandidaten de scores uit met Cito via Wolf. Dit geldt **niet** voor de aangewezen vakken.

6 Bronvermeldingen

Opgave 1

bron 1 by Nikola Sander, Guy J. Abel & Ramon Bauer in Science, maart 2014 en <http://www.global-migration.info>

bron 2 bron: Cito

Opgave 2

bron 1 <http://www.lucaradiamond.com>
vrij naar: <http://www.kennislink.nl>, auteur: Adiël Klomp maker en <http://www.lucaradiamond.com> en
foto: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/8/83/Udachnaya_pipe.jpg

bron 2 vrij naar: <http://jcrs.com>

bron 3 foto: <http://8weekly.nl/wp-content/uploads/2007/4858-blood-diamond-c.jpg>

Opgave 3

bronnen 1 en 2 vrij naar: www.touretappe.nl

Opgave 5

bron 1 bron: Somsak Suwanput, www.shutterstock.com, 415299022

Opgave 6

bron 1 vrij naar: <https://www.adb.org/sites/default/files/related/41573/scoping-study-sbez-imt-gt.pdf> en <http://www.wallstreetdaily.com/2016/01/27/thailand-kra-canal-china-silk-road> en kaart: <https://mpr.ub.uni-muenchen.de/61060/>

Opgave 7

bron 1 vrij naar: <http://www.kustwerkkatwijk.nl> en Michelin routeplanner

bron 2 bron: <https://i.ytimg.com/vi/fwTxepG2TyA/maxresdefault.jpg>

Opgave 8

bron 1

vrij naar: <http://www.goudenpiramide.nl>

bron foto: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Arnhem-Klarendal,_centrum_modekwartier_Station_Klarendal_foto2_2011-01-28_11.45.jpg,
Michiel Verbeek

bron 2

bron: Michelin routeplanner

bron 3

bron: <https://s-media-cache-ak0.pinimg.com/originals/7b/fd/13/7bfd136dee4c727c529ff6250e01031e.jpg>